

Vuoden mediakasvattaja -palkintotilaisuus 12.11.2009

Aikakauslehtijournalismin professori Maija Töyry, Aalto-yliopisto: Lehti lukijan peilinä

Vasta valmistuneen suomalaisen aikakauslehtiä koskevien tutkimuksien etsintätyön ja tietokannan luomisen perusteella on perusteltua sanoa, että aikakauslehdet ovat yhteiskuntamme peili. Kaikki - siis ihan kaikki, joidenkin mielestä liiankin lavealla kädellä maalaten - kerrotaan, kuvataan, analysoidaan ja tulkitaan aikakauslehdissä. Samalla aikakauslehdet ovat tietenkin loistavaa tutkimusaineistoa. Tietokantaan, jossa on perustiedot noin 2 600 suomalaisesta ja jonkin verran myös kansainvälisestä aikakauslehtiä koskevasta kirjallisuudesta ja erityisesti tutkimuksesta, pääsee sisälle osoitteessa aikakauslehtitutkimus.fi.

Mediakasvattajat ovat tajunneet aikakauslehtien kirjon ja monipuolisuuden yhtä hyvin kuin tutkijat. Lehtiä voi käyttää aineistona oppiaineessa jos toisessa, monin eri tavoin kollaaseista analyyseihin, aineistosta oman juttutyön virikkeeksi. Mediakasvattajan kannalta kattona ei ole kuin mielikuvitus.

Aikakauslehdistön monipuolisuus maailman peilinä on sen ilmeisin ominaisuus. Tänään kuitenkin puhun peilauksesta toiseen suuntaan, lehdestä lukijan peilinä. Lopuksi muutama sana juuri käynnistyvästä Aalto-yliopistosta ja mediakasvatuksen näköaloista sen maisemissa.

Ennen kuin yhtäkään lehteä on perustettu, tekijät ovat kuvitelleet yleisönsä. On ajateltu kuka lukija olisi, mistä hän pitäisi, mistä ei ja kuinka hän ottaisi lehden käteensä, lukisi, missä järjestyksessä ja mitä etsien, mihin pysähtyen. Joskus tuo ajateltu lukija voi kyllä olla tuo tekijä itse, ja hänen lähipiirinsä. Jotkut lehdet kuvaavat harrastajien, kulttuuriipiirin, samanmielisten näkemyksiä ja tehty miellyttämään omaa makua. Miltei aina lehti on kuitenkin tehty nimenomaan kauempana omasta navasta olevalle yleisölle, lukijakunnalle, kuitenkin aivan tietyille naisille, miehille tai lapsille. Massamedianakin aikakauslehdellä on yksilöllisesti räätälöity suhde jokaiseen lukijaansa.

Aikakauslehtien tekijät toimittava ikään kuin laajaa, moniaineksista kirjettä lukijalle. Vaikka me kaikki lehtien lukijat tiedämme, että muillekin tulee se sama meidän oma lehtemme, niin kuitenkin se omassa kädessä oleva numero jäsenlehteä, erikoislehteä, harrastelehteä tai kulttuurilehteä on juuri minulle tarkoitettu, siinä kirjoitetaan asiaa minulle. Jotenkin ne siellä toimituksissa arvaavat mitä haluan lukea.

Aikakauslehti syntyi omana erityisenä mediana muutama sata vuotta sitten, kun kirje, kahdenvälinen viestintä ei enää riittänyt modernisoituvan yhteiskunnan kommunikaatiovälineeksi. Aikakauslehti syntyi mediana aiemman kirje-median ominaisuuksia kehittämällä, lisäämällä mukaan oraalisen viestinnän kymmenien tuhansien vuosien aineksia kuten tarinarakenteiden käyttöä, sekä omaksumalla teksteihin näytelmistä tutun dialogisuuden. Aikakauslehti on edelleen syvimmältä olemukseltaan hyvin paljon kirjeen kaltainen. Aikakauslehden keskeinen olemus, ydin, on kirjeenvaihto, jossa on intiimi sävy myös asia-asia-lehdissä vaikka aivan hyvin tiedämme että lukijoita on muitakin kuin minä, kymmenin tai sadoin tuhansin.

Lukijat, olen testannut tämän moneen kertaan opiskelijoilla ja lehtien toimituksissa sekä täydennyskoulutuksessa päätoimittajilla, toimittajilla ja visualisteilla, pystyvät alle vartin

selvittämään lehdestä kuin lehdestä kenelle se tuntuu olevan tarkoitettu.

Kotimaisista julkaisuista erityisesti ammattilaiset tietävät jo lehteä lukemattakin kenelle se on, mutta sama pätee myös heille tuntemattomiin kotimaisiin ja ulkomaisiin lehtiin. Lehdistä jotenkin paistaa vastaanantomattomasti niiden tyyli ja tavoiteltu lukijakunta. Ne ovat kuin kuvia lukijakunnastaan ja myös peili lukijalle, lehti kertoo minulle kuka minä olen.

Että lehden lukija on arvattavissa nopeasti lehden sivuilta, sehän on hienoa lehtien tekijöiden kannalta, aikakauslehti siis pystyy välittämään lukijalle nopeasti viestin olemuksestaan, tyyli- ja lajistaan, tavoitteistaan ja aikomuksistaan. Viimeksi kun tein pari kuukautta sitten testin Taideteollisessa korkeakoulussa Designing Concepts luentosarjan luennolla, opiskelijat saivat nopeasti kiinni ideasta ja analysoivat kenelle kunkin käteen jaettu lehti tuntui olevan tarkoitettu. Kun kysyin, onko kenelläkään kädessään lehteä, joka tuntuisi olevan juuri minulle tarkoitettu, noin 40 opiskelijasta neljä nosti lehensä muiden nähtäväksi, sieltä nousivat Basso, Wallpaper ja Ylioppilaslehti, ja joku kulttuurilehti jonka nimeä en muista. Moni muukin jaettu lehti kuten erikoislehdet ja naistenlehdet, uskon kyllä, olivat opiskelijoille ikään kuin omia lehtiä, mutta niitä ei haluttu nostaa esille ja mainostaa. Miksi? Jos kertoo, mitä lukee, kertoo kuka on, on todellakin totta aikakauslehtien osalta. Leimautuminen lehden lukijaksi on vahva viesti ja opiskelijat haluavat välittää toisilleen tyyli- ja lajistaan ja kulttuurista statustaan, ainakin taikissa. Suhde lehteen voi siis olla myös intimimpi kuin lukijat haluavat tunnustaa.

Aikakauslehdet toimivat siis lukijan peilinä. Niitä luetaan mielessä kysymys onko tämä minulle, ymmärtääkö lehti minua, tietääkö se mitä haluan lukea, millainen tyyli minua miellyttää ja ennen kaikkea, pitääkö lehti minusta ja arvostaako se minua sellaisena kuin olen. Nämä kysymykset ovat tietenkin äänen lausumattomia, jossakin lukijan takaraivon takaosassa pyöriä epämääräisiä tuntemuksia. Esiajatuksellinen pohdinta koskettaa tai toimii tunteiden ja visuaalisen tyylin tunnistuksen varassa. Tunne ja maku koskettavat ennen järkeä, ja ovat nopeampia ja vahvempia ihmismielen ohjaajia kuin järki. Järjen puolustukseksi on onneksi sanottava, että se seuraa tunnetta ja karsii hulluimpia impulsseja.

Mielestäni mediakasvattajalla on sama rooli ja tehtävä kuin yliopiston aikakauslehtijournalismin opettajalla. Ensin on hyvä näyttää koko kirjo, esitellä ominaisuudet, tyypit, visuaalisuudet ja kaikki selkeästi päälle näkyvä.

Mutta on myös tarpeen ottaa esille lehtiä ja mediaa koskevia syvällisempien merkitysten näkökulmia ja kysymyksiä. Ei pidä kieltää tunteita ja tunneperäisiä valintoja vaan miettiä niitä järjen kanssa. Näin syntyy ymmärrystä. Pitää antaa opiskelijoille ja koululaisille välineitä käsittää, miksi jokin tyyli viehättää, miksi jokin juttutyyppejä koukuttaa, miksi joku visuaalisuuden lajityyppi ärsyttää ja toinen viehättää. Mediakasvattaja tuottaa lukijoille ja tuleville lukijoille ymmärrystä, samoin kuin opettajana yritän sitä antaa opiskelijoilleni.

Edellä puhuttiin aikakauslehdistä maailman peilinä. Aikakauslehtien tutkimusperinteessä niillä on ollut enimmäkseen juuri tuollainen peilin ja maailman kuvaajan ja tallentajan rooli. Aikakauslehteä mediana ymmärtävä ja sitä ilmiönä käsitteellistävä ja siten myös kehittävä tutkimusote on uudempi ja toistaiseksi paljon niukempi. Siihen liittyvistä tutkimusintresseistä yksi keskeisimmistä on lehden näkeminen lukijan peilinä, eli lukijasuhteen syvällisempi analyysi kuin vain levikkilukujen mittaaminen.

Ehdotan lopuksi vielä yhtä näkökulmaa peilimetäforineen. Tämä liittyy median käynnissä olevaan murrosvaiheeseen. Murroksella tarkoitan, jos hieman mutkat suoristaen sitä

äkkirysäystä jolla massaviestintä (kuten sanomalehdet, koko Kansan tv-ohjelmat) ja massaräätälöity viestintä (loistavimpana esimerkkinään aikakauslehdet) on siirtymässä viestintämuotoihin, jossa yksittäinen kuluttaja/katsoja/lukija - emme tiedä enää aina miten häntä nimitämme, onkin ikään kuin portaalin haltija, joka oman päätelaitteistonsa äärellä muokkaa itselleen omia mediasisältöjään joita hän seuraa milloin haluaa. Tämä oli hieman liian mutkat suoraksi tiivistys, mutta voin kyllä vakuuttaa että Aalto-yliopiston mediatutkijoiden yhteisössä nykyään päivittäin pohdimme.

Tutkimusasetelmat ovat myös muuttuneet. Lukijat ovat netin välityksellä nopeasti ja helposti tavoitettavissa myös vastaajina kyselyihin tai sisällön tuotannon apulaisina. Otaniemen kampusalueen opiskelijat ovat jatkuvasti uusien media innovaatioiden koekaniineina ja he olivat jo ensimmäisten Suomen tv-lähetystenkin yleisö. Mielestäni opiskelijat ja koululaisetkin jolla sopivalla tavalla, olisi mielekästä ja hienoa saada vuorovaikutteisiin suhteisiin aikakauslehdistön kanssa. Varmasti tätä jo tapahtuukin, mutta ehdottaisin Aikakausmedialle ja lehtitaloille että yhdessä mediakasvattajien ja yliopistojen tutkijoiden kanssa kehittäisimme uutta vaihetta mediakasvatukseen, osallistuvan tutkimustyön menetelmiä, opiskelijoita testiyleisöinä ja - no, tätä pitäisi miettiä, nykytekniikka tarjoaa mahdollisuuksia moneen.